

Zer gordetzen digu Artetak ez-nazionalista mozorroaren atzean?

Moulinesen nazionalismo sezesionista vs Artetaren nazionalismo hegemonikoa

JOSU TXAPARTEGI

Irakaslea

Ulises Moulinesek *Manifestu nazionalista* (2001) argitaratu eta berehala akademian hainbat erantzun agertu ziren, adeitsuki batzuk erasokor besteak. Azken horien artean aipagarriena Aurelio Artetaren erreakzioa izan zen eta horrek bi filosofoen artean ireki zuen ika-mika publikoa. Nazioen ontologiak, nazionalismoaren etikak eta haren programa politikoak debatitu zuten artikulu segida batean¹. Moulinesek salatu du, ordea, Artetaren ikuspuntu teorikoa euskal auziak baldintzatuta datorrela eta horrek oztopatu egiten duela nazionalismoaren fenomeno orokorrari buruzko eztabaida akademiko osasuntsu eta emankorra. Hari beretik tiraka, hemen argudiatzen saiatuko naiz, Artetak bere burua ez-nazionalista, euskaldun eta demokratizatzen aurkezten duen arren, bere planteamenduak kontraesan erakusgarriak dituela, hain zuzen bere proposamenak nazionalista espainiar hegemonista batenak direlako. Bestalde, agerian geldituko da Moulinesen Manifestuarekin —ontologia eta ondorio politikoei dagokienez— bat egiten dudala, berak proposatzen duen nazionalismoa Artetaren moduko nazionalismo hegemonisten aurkako antidotoa dela pentsatzen baitut.

Artetaren erantzuna

Nazioen existentzia zalantzan jarriz erantzuten dio Artetak Moulinesen *Manifestu nazionalista*-ri. Nazionalismoak sortzen ditu, askotan, jaio ezinik dabiltzan nazioak, hori da Artetaren tesi zentrala. Nazioek nazionalismo mota batean dute jatorria eta, era berean, nazionalismo mota horrek ere badu bere jatorria, psikologikoa ordea. Nazionalismo modu hori, Artetarentzat, gizarte gaixoetako kideen nahasmen psikiko larri bat besterik ez da. Nazionalismoaren azpian dagoen zera psikologikoak, gizakiongan hain arrunta den bata bestearengandik banandu nahi izateko joera obsesibo horrek, alegia, liskarrak eta gatazkak sortzen ditu, odoltsuak askotan, eta, horregatik, halako nazionalismoak gainditu beharra proposatzen du. Partikularki, jakina, euskal nazionalismoa. Artetaren iritziz, nazionalismoa nazioaren aurretik sortzen da eta, beraz, nazioak nazionalismoaren ondorengoak dira. Nazioen ama maltzurra da nazionalismoa, berez da baztertzaila eta bereizlea, eta, are okerrago dena, gehienetan biolentziaz akabatzen saiatzen da berak sortutako nazioaren kide ez direnak.

Demokrata baten eginkizuna, hortaz, nazionalismoa konbatitzea da, 'nahasmen psikiko larri' hori sendatzen saiatuz eta sendatu ezin denean erreprimatuz. Hori bai, demokrata batek dituen hertsaduretatik egin behar da hori, hau da, zuzenbide estatutik². Antinazionalista izatea (eta benetako demokrata eta benetako liberala, berdin) Artetaren hitzetan nazionalismoaren irrazionaltasuna borrokatzea da. Nazionalismoaren bat salbatzekotan, guztiak ere arriskutsuak izanagatik, nazionalismo politikoa da libratu daitekeena, ez inolaz ere nazionalismo etnikoa. Nazionalismo politikoa mendeetan eraikiz eta osatuz joan diren estatuetan loratu da. Nazionalismo etnikoa, berriz, estatu subirano bat lortzeko borrokan dihardutenek asmatzen dute. Nazionalismo politikoa demokraziaren espiritua eta metodoak barneratu dituen bezala, nazionalismo etnikoa demokrazia-aurreko primitibismo ideo-

logikoan bizi da oraindik. Gauza bat da, beraz, nazioa eta beste bat nazionalisten nazioa. Posible da nazionalismoa errefusatzea nazioa ukatu gabe. Nazioen existentzia ez da arazoa derrigor, ez badira nazionalistek asmatzen dituzten balizko nazioak. Nazionalisten nazio asmatuak dira arazoa.

Nire ustez, ordea, bereizketa horrek, zerbait egitekotan, bere nazionalismoa ezkutatzea egiten du ondoen: badaude egon nazio onak (edo gutxienez gaiztoak ez direnak), nazionalismorik gabe asmatuak izan direnak, adibidez Espainia, eta badaude egon nazio ideologikoki 'eraikiak', nazionalismoaren ondorioz sortu direnak, adibidez... tira, ez da hain zaila asmatzen. Euskal Herria da arazoa, beraz, ez Espainia. Izan ere, Artetaren iritziz nazio espainola da ona, berezkoa, zibikoa, demokrata, liberala... eta nazio euskalduna da gaiztoa, asmatua, bortizkeriazkoa, ez-demokrata, ez-liberala... Nazionalismo espainiarrari lerratutako ideia horiek gero eta agerikoagoak dira Artetaren erantzunetan murgilduz goazen eran.

Nazionalismoaz ala euskal auziaz?

Moulinesek nazio eta etnien izaera arakatu nahi du, zer diren etniak eta nazioak galderari erantzun gaurkotu bat eskaini nahi dio. «Etnia eta nazioen teoria-hastapena» ataleko bederatzi puntutan laburbiltzen da Moulinesen ekarpen interesgarriena. Gogoratzeko: etniak abstrakzio maila batetik aurrera ulertzen dira; etniak Gizateriaren oinarrizko egiturak dira: ariketa abduktiboaren bidez iristen gara etnien oinarrizko ezaugarriak ezagutzera; kultura mailakoak dira etnien agerpen ohizkoenak; etnien azalpenak ez dira unibokoak edo erabatekoak izaten; etnien muga diakronikoak zein sinkronikoak lausoak dira; etniek azpietniak eta gainetniak sortzen dituzte harremanetan jartzen diren moduen arabera... Artetak ez dio, baina, Moulinesen ahalegin horri erantzuten, interesatzen zaiona, azken batez, euskal nazionalismoa patologia arriskutsu gisa baztertzea baita.

Moulinesek aurkeztu zuen saiakera filosofikoan oinarrizko bi auzi jorratzen dira: ontologikoa bata, nazioak badira ala ez dira?; normatiboa bestea, nazionalismoa (nazioak bultzatzen dituen programa politikoa) onuragarria edo kaltegarria da? Moulinesi teoria mailan lehiatzea gustatuko litzaiokeen arren, Artetak arlo politikora eta, batez ere, Euskal Herriaren inguruko auzira eramaten du eztabaida. Moulinesi batez ere nazioen existentziari buruz, erabiltzen diren terminoen zehaztasunei buruz eta nazioen aniztasunak dakarren onurari buruz ikertzea interesatzen zaion bitartean, Artetari euskal nazionalismoa kaltegarria dela frogatzea interesatzen zaio. Bultzatzen duen programa normatibo-politikoa ere, ondorioz, euskal nazionalismoa zigortzera mugatzen da. Moulinesek hastapeneko eremu teoriko bat mugatu eta argitu nahi du, eta Artetak Euskal Herrian bizi omen dugun errealitate politikoarekin erantzuten dio: euskal nazionalismoa ezmodura da, fanatikoa, etsai bila etengabe dabilena, barnean aurkitzen dituen erresistentziekin gogortu egiten da, berea beste guztien gainetik jartzen du, erlijioso moduko emoziotan oinarritzen da, sentimendu demokratikoaren aurkakoa da... Bere proposamenaren orokorpena ere egin daiteke, ordea. Nazionalismoak kaltegarriak izango dira nazionalismo ('etniko') horri hurbiltzen zaizkion hainbeste.

Debatea bi gune ezberdinetan libratzen da. Halere, debate horren interesa ez da horregatik desagertzen, bakoitzak berea indartzeko erabiliko dituen argudioek topo egingo dutelako. Ikus dezagun nola erantzuten dion Moulinesek Artetari.

Moulinesek Artetari

Moulinesek dio berak definitu egin zuela zer den nazioen existentziaren 'ukatzaile' izatearen kontzeptua. Ukatzailea da nazioak ez direla existitzen defendatzen duena. Baina Artetak 'ukatzaile' terminoa —jada zehazki definituta zegoena— beste errealitate bat izendatzeko erabili du, nazionalismoa-

ren aurkako ikuspuntua definitzeko, nazionalisten nazioa ukatzeko, alegia. Hitzei esanahia nahierara aldatuz ez dago eztabaidatzerik, kexatzen da Moulines. Izan ere, anbiguotasun horretaz aprobetxatuz, Artetak batzuetan nazioen existentzia ukatu egiten duela dirudi. Beste batzuetan, ordea, onartzen dituela lirudike gehiago. Azken batean, Artetak ez du argiro esaten etnien eta nazioen existentzia onartzen/ukatzten duen. Moulinesek nazioak eta etniak existitzen ez direla diotenak bildu zituen ‘ukatzaile’ kontzeptupean. Artetak erantzuten dio ‘ukatzaile’ izan daitekeela nazioen existentzia ukatu gabe baina nazionalistek asmatzen dituzten nazioak ukatuz. ‘Ukatzaile’ terminoak bi eduki desberdin hartu ditu eta hortik aurrera ezin da argitu Artetaren iritzia zein den, bai estaturik gabeko nazio eta etnien existentziari buruz bai haien existentzia ukatzen dutenei buruz. Izan ere, nazionalismoak asmatu omen dituen nazioak ukatuz gero ere, airean geratzen dira hainbat zalantza, beste naziorik baden, euskal nazioak horrelako izaerarik baduen, halako nazioak ukatzen dituztenak demokratik izan daitezkeen, etab.

Ilun agertzen da, baita ere, nazioen aurrean hartzen duen jarrera. Nazioen existentzia onartuz ere, haien aurka dago Arteta? Nazioen existentzia ukatzea gogorra da, dio Moulinesek, nazio horiekiko atxikimendua gaitzestea edo, nahia-go bada, nazionalisten haluzinazioak gaitzestea baino gogorragoa. Bereizketa hori egitea funtsezkoa da Moulinesentzat. Horregatik, beharbada, Moulinesen iritiz, Arteta kontranzionalista bat izan daiteke, Manifestuan termino hori definitzen den esanahian³. Baina hori ere ez litzateke zeharo egiazkoa, zeren nazionalismo politikoa demokraziarekin elkartuago dagoela onartzeko prest azaltzen baita Arteta. Arteta ez dute kezkatzen estatu baten babes instituzionala duten nazionalismoek. Estaturik gabeko nazionalismoek arduratzen dute Arteta, dio Moulinesek. Erabateko kontranzionalista ere ezin izan beraz.

Nazionalismo eroa ‘sendatzeari’ buruz, Moulinesek galdeztzen dio ea nola pentsatzen duen ‘behartzea’ sendatu nahi ez

duten milioika pertsona. Auschwitz edo Gulag berriak erai-kiz? Nazio ugari bizi da bere ondokoekin bakean eta nazio batzuen gehiegikeriek ez dute nazioen zilegitasuna eta onura zalantzan ipini behar. Seme-alabekiko gurasoen maitasuna zalantzan ipintzen ez duten bezala, maitasun haren ize-nean egunero gertatzen diren gehiegikeria guztiek. Nazionalismo politikoaren gehiegikeriek ere ez dute zalantzan jartzen nazionalismo politiko, zergatik jarriko dute bada zalantzan bestea?

Azken batez, bien arteko alde nagusia hau da. Moulinesek ez du onartzen nazionalismo politiko eta etnikoaren arteko bereizketa. Bere iritzian nazionalismoa beti da politiko (programa politiko bat duen heinean) eta etnikoa (etnia baten azpimultzoa delako nazioa, 'naziotasuna' ernetzen denekoa).

Ekologismoa espezie naturalen nazionalismoa besterik ez da Moulinesentzat, eta nazionalismoa nazioen ekologismoa. Kultur aniztasunaren alde egotea, kultura-molde desberdinen alde egotea da. Egon naiteke gauzen eta izakien aniztasun oparoa existitzearen eta garatzearen alde, horien artean batzuk gehiago estimatuz eta beste batzuk gaitzetsiz. Norabide horretan, Unescoren ikusmoldea aipatzen du Moulinesek: «*Kultur aniztasunaren defentsa agindu etiko bat da*».

Estatu baten jarrera, jarraitzen du Moulinesek, bere barnean bizi diren nazioekiko zenbat eta arduratsuagoa izan, orduan eta jarrera lasaiagoarekin portatuko dira nazio horietako hiritarrak. Begiak itxi beharko lituzke Artetak gaurko hainbat estatu hegemonikoren triskantzak ez ikusteko: Kosovo, Mendebaleko Sahara, Turkiaren Kurdistaneko zatia, Aljeriako Kabilia... Nazio propioa era baikorrean tratatzen ez duen estatu baten aurrean, aldegitako hautua egitea normala da eta zentzuduna. Halako auziak erabakitzeke, berriz, bozketa da metodo demokratiko egokiena. Moulinesen iritziz, hegemonikoak izateko asmorik ez duten nazioetan egin beharko liriateke bozketa horiek eta erdiak baino bat gehiagok erabakitzen duena errespetatu. Estatu berri

bat sortzeko erabakia barne. Artetarekin kontraste garbian, hori da demokrata baten eginkizuna, Moulinesen iritziz.

1989tik hona, sezesioz sortu diren estatu berriak 26 izan dira. Nazio desberdinak elkartuz sortu diren estatuak berriz: 0. Europako Batasunaren prozesuan zer gertatuko den ikustear dago. Negozioak errazteko moneta eta mugak egokitu dira, baina politikoki ez da aurrerapen garbirik ikusten. Ez da egia, dio Moulinesek, elkartasunaren izenean estatu nazionalak gainditzeko joera nagusi dabilenik munduan. Ez da nazio anitzeko estatu berri baten jaiotzarik sumatzen ez Europan, ez munduan. Horregatik, errealitatean gertatzen ari diren fenomeno sezesionista ugariak azaldu edo, behintzat, kontuan hartu beharko lituzke antinazionalista batek.

Artetak Moulinesi

Artetak, bigarren txanda batean, bere ideiak zehazten ditu: nazioen eta etnien existentzia baieztatzea oso zalantzagarria da, entitate nahasgarriak direlako, oso ezkutukoak, defingaitzak, ikusezinak. Horretan arrazoi ematen (omen) dio Moulinesi, horrek entitate teorikoak direla baieztatzen baitu bere Manifestuan. Gainera, nazio eta etnien balizko existentziak ez dio buruko minik sortzen, egon daitekeelako nazionalisten aurka, nazioen aurka egon gabe, errepikatzen du. Nazionalismo politikoa hiritarren borondateari begira dago. Nazionalismo etnikoa, aldiz, 'balizko izaera' baten etengabeko osaketan oinarritzen da. Hiritartasunean ala etniakerian oinarritutako zilegitasuna dago auzitan. Hiritartasunak hiritarren legitimitatea jasotzen du, balio demokratikoak errazago bereganatuz (patriotismo konstituzionala hiritarren borondatearekin legitimatzen baita). Nazionalismo etnikoak, aldiz, ustezko etnia baten zilegitasuna aldarrikatzen du, 'lehendik' datorren zerbaitetan oinarrituz eta berea lortzeko gainontzekoak baztertuz. Bi nazionalismo mota horiek nazionalismo zibiko (hiritar) baterantz errenditzea litzateke onena Artetaren aburuz, eta hortik abiatuta kons-

tituzioan oinarritutako abertzaletasun (patriotismo) baterako urratsa ematea. Nazionalismo politikoaren oinarrian berdintasun zibila, eskubide indibidualak eta komunitate profanoak kokatzen dira. Nazionalismo etnikoa, berriz, berdintasun naturalak, eskubide kolektiboak eta komunitate sakratuak sustatzen dute.

Garbi adierazi behar da, jarraitzen du Artetak, zeintzuk diren soberaniaren bidez gorde nahi diren elementu espezifikoak, norberarentzat edo taldearentzat psikologikoki eta moralki hain garrantzitsuak direnak. Gauza bat baita indibiduoek sozialki zein kulturalki beharrezkotzat hautematen dutena, eta beste bat beharrezko ez diren ondorio politikoak atera eta guztiei inposatu nahi izatea. ‘Etnia guztiek soberania osoa’ edukitzeko nahia omen dute, esan du Moulinesek. Ez etorri orduan, erantzuten dio Artetak, estatuari aitzakiak botatzera zurrunegiak direla eta abar esanez, benetako asmoa estatu batetik banatzea denean. Nazionalismo etnikoaren benetako etsaia hiritartasunaren printzipioa da, demokraziaren errepublikar ildoan, jarraitzen du esaten Artetak. Izate batetik zergatik jaio behar du beti eskubide bat? Nazionalistek independentzia politikoak dute xede eta autonomia helburu hartara bideratzen dute. Moulinesen ikuskeran, dio Artetak, ‘nazio anitzeko estatua’ kontzeptuak *contradictio in terminis* bat ezkututzen du. Autonomia handiena emanik ere, estatu hori zuzengabea izango da beti nazionalistentzat, ‘nazio bakarreko estatua’ izan nahi dutelako.

Nazio espainiarraren baieztapena

Nazioak oso gauza misteriotsuak izango dira, oro har, baina antza bada bat berezia, ageri-agerikoa delako. Izan ere, azkenean aitortzen du Artetak: Espainia nazioa da. Nortasun linguistikoa, kultural zein politiko berezituak dauzkan nazioa. Horregatik, Espainia bezalako nazio politiko batetik (edo estatu demokratiko batetik, gehitzen du) banatzeko erabakia, elkarren arteko akordioan edota eskubide konstituzional ba-

tean soilik oinarritu daiteke. Hortik aparte ez dago banatzeko eskubiderik. Alegia, espainiar nazioak euskaldunak barnean hartzen ditu, ez nazio gisa, halakorik ezin baita jakin badagoen, baizik eta norbanako gisa. Hortaz, ontologikoki, nazioaren mailan, euskaldunak ez gara euskaldunak, espainiarrak baizik. Eta hortik bereizteko gure naziokideen (gairontzeko espainiarren) oniritzia behar dugu.

Galdera nabaria da: euskaldunak espainiarrak izango ez bagina, nazionalki diot, sezesiorako haien oniritzirik ez genuke behar izango, ezta? Badirudi ezetz, bestela zertara dator nazio bakarra espainiarra dela azpimarratu beharra (ebidentziaren aurka). Alegia, nortasun nazional bakarra aldarrikatzen da erabaki esparru bakarra bermatzeko. Hortaz, badirudi Arteta onartzen ari dela nortasun nazional bakarrik ez balego, erabakimen esparru bakarra justifikatzeko zailtasunak lituzkeela. Erantzunak ezetz behar luke, beraz, *balidin*, kasu horretan, bi nazioek konstituzio bateratu bat izango ez balute. Baina nola badugun, nola konstituzio bat bera dugun, kasu horretan ere, euskaldunok espainiarren oniritzia behar dugu, haiengandik banatu nahi badugu. Alegia, bietara (euskal nazioa izan ala ez izan) espainiarrek dutela gure etorkizun politikoari buruzko azken hitza. Nazio ez bagara, erabakia espainol guztien artean hartu behar delako; eta nazio desberdin bat bagara, konstituzio komunak hala aginduta. Hori ez bada nazionalista espainiarra izatea eta hura modu batera ala bestera inposatu nahi izatea...

Euskal Herriarekin zerikusi gutxi duen argudio bat ere ematen du Artetak euskaldunon sezesioaren aurka: sezesioa legeztatzeak nazioartea kaosera amilduko luke. Egun, 1.500 etniatik gora daude munduan eta 200 estatu baino gutxiago. Estatu gehienak, jarraitzen du Artetak, etnia bat baino gehiagoz osaturikoak dira eta etnia gehientsuenak ere estatu bat baino gehiagotan banandurik daude. Nazio edo etnia bakoitzak bere estatua aldarrikatzeak mundu hau, gehiago oraindik, korapilatzea eta soluziobideak zailtzea suposatuko luke, esaten du Artetak. Espainiarrak, hortaz, ez dira eus-

kaldunak kaiolatzen ari, mundua kaosetik libratzeko ez bada. Tamainako eskuzabaltasun desinteresatua! Hunkigarria, gure moduko erromantiko patologikoentzat, gu baino erromantikoagoak munduan badirenik aurkitzea.

Autodeterminazio eskubidea demokrata batek onartu behar duen ariketa ote den ere zalantzan ipintzen du Artetak. Benetan aztertu behar dena da, Artetaren iritziz, ea nazio baten asmoak legitimoak eta moralki justifikatuak diren. Eta hori arrazoitze eta agerpen publikoen bidez egiten da, ez kontratu edo negoziazioen bidez. Kasu horietan herritarren gehiengoaren babesak ez du zilegitasunik egiaztatzen. Demokraziaren ginetik, hortaz, bada zerbait baliotsuagoa dena. Berak hiritarraren balio demokratikoa jarriko lukeela iruditzen zait. ‘Espainia’ jarriko nuke nik, ordea, Espainia eta demokraziaren artean, nork gehiago galtzeko duen aspaldi sumatutakoak baikara Euskal Herrian. Izan ere, Demokrazia (Espainia) salbatzeko demokrazia (prozedurak eta bermeak) sakrifikatu behar denean, Artetak adeitsuki agurtzen ditu sakrifiziook. Horretan ere ez da espainiar nazionalistengandik askorik bereizten.

Euskal nazioa existitzen da? Eta espainiar nazioa?

Moulinesek salatzen duenez, puntu honetan Artetaren iritzia iluna da. Ez dakigu euskal nazioaren existentzia onartzen duen. ‘Bai ala ez?’ galdera ez du inoiz ‘bai’ batekin edo ‘ez’ batekin erantzuten. Espainia nazioa den, ordea, ‘bai’ batekin erantzuten du. Hori garbi dauka eta ez du hala agertzeko arazorik: «*acepto que puede hablarse de nación española*». Ez nolanhiko nazioa gainera. Alajaina, historia luzea duena, jatorrizko beste nazio batzuk integratuz osatu dena, hizkuntza propio batekin, tradizio literario aberatsarekin, memoria historiko bizi-bizi bat duena eta, dena batera esateko, nortasun nazional erreal batekin hornitutako nazioa da Espainia. Espainiaren kasuan Artetarentzat bada nazio bat espainiar nazionalismoaren aitzinetik. Gainera ente po-

litiko horri ez dio ‘estatu espainola’ deitura eman nahi, ‘nazio espainola’ baizik. Espainiaren kasuan argitasun bilakatzeko dira nazioen existentzia onartzeko aurretik aurkitu dituen lanbro eta zalantza guztiak. Espainiaren existentzia errealtate ontologiko gardenena da Artetarentzat.

Galizia, Euskal Herria, Katalunia... nazionalitateak, eskualdeak edo erregioak dira, ez nazioak. Moulinesek lau nazio ikusten dituen lekuan Artetak bakarra ikusten du. Nola egiten den hori? Bada modu nahiko simple bat, hiru nazio ezabatuz. Ohartu behar da, hala ere, Arteta, Espainiaren naziotasuna defendatzen duenean, Moulinesen nazioei buruzko tesi ontologikoa baieztatzen ari dela. Espainia nazio bat baldin bada, nazioak existitzen dira. Bere arazoa, berriz ere, ez da nazionalismoa. Hori estalkia da euskal nazionalismoari eraso egiteko.

Izan ere, argigarria da existentziari buruzko itaunak bi izatea: bata, nazioei buruzkoa (Espainiari aplikatzen zaiona, ‘Espainia bada?’) eta, bestea, *nazionalisten* nazioari buruzkoa (Euskal Herriari aplikatzen zaiona, ‘euskal nazionalisten nazioa bada?’). Argigarria da, baita ere, nazioen ontologia hain gai nahasgarri eta korapilatsua dela zioen batek nola erantzun dituen bi galderok, zalantza gutxirekin, ‘baiezko’ eta ‘ezezko’ borobil banarekin, hurrenez hurren. Hain-hain ilun ere ez du ikusiko auzia, pentsa dezake norbaitek arrastundituta.

Euskal nazionalisten nazioa existitzen da? Ez. Hori da bere premisa. Eta ariketa bezala, onar dezakegu. Espainiar nazionalisten nazioa existitzen ez den bezala, ezta?, halaxe euskal nazionalisten nazioa ere ez dela existitzen. Nazionalismo espainiarra ere badelako, ezta?, Espainia handi eta batu eta gero eta handiago hobe eta gero eta batuago hobe batekin amesten duena. Arazorik ez horrekin, beraz, nazionalistek asmatzen duten naziorik ez dela existitzen, ez Madril, ez Legazpin, edonon berdin. Galdera da: euskal nazionalisten nazioa ez existitzeak euskal nazioa ez dela existitzen inplikatzeko du? Artetak ez du erantzuten.

Espainiaren kasuan inplikazioa ez da zuzena, berak dioenez espainiar nazioak existitzen jarraitzen baitu. Zergatik ez luke jarraituko, bada, Euskal Herriaren kasuan? Jakin gabe geratu gara. Berak behin eta berriz iradokitzen du, euskal nazionalisten nazioa ez existitzeak euskal nazioaren inexistentzia dakarrela. Baina iradokizuna da, ez du esaten. Moulinesek zuzenean galdetu dion arren, eta ez behin bakarrik, Artetak ez du erantzunik ematen. Badakigu, baita ere, Artetak esan nahiko lukeela euskal nazioa ez dela existitzen. Eta badakigu horren alde argudiatu ahal izango balu, egingo lukeela. Orduan zergatik ez du egiten?

Nire interpretazioa da inkoherentzia nabarmen bat ekiditegatik ez duela egiten. Alegia, euskal nazioaren existentzia eza iradokitzeko erabiltzen duen argudio nagusia da euskal nazionalismoaren nazioa ez dela existitzen. Argudio hori, ordea, ez da logikoki zuzena, lehena existitu baitaiteke bigarrenik gabe. Berak ematen du horren adibidea gainera, Espainia. Beraz, beste argudiorik ezean, ezin du justifikatu euskal nazioa existitzen ez denik. Horregatik ez du existitzen ez denik esaten.

Artetak, ordea, badu irtenbide bat, baita ere iradokizunaren mailan funtzionatzen duena, esplizitu inoiz egin gabe. Teoria honakoa litzateke. Nazioek bi jatorri dituzte: nazionalismoa bata, estatua bestea. Nazionalismoak sortzen dituen nazioak ez dira benetan existitzen (eta kaltegarriak dira), estatuak sortzen dituen nazioak, berriz, existitzen dira (eta arriskutsuak izan daitezkeen arren, ez dira berez kaltegarriak). Teoria horren arabera, posible izango litzateke azaltzea zergatik euskal nazioa ez den existitzen: euskal nazionalismoak asmatutako nazioa ez delako existitzen eta estaturik ez duelako benetako nazio bat sortzeko. Nazio espainola ere zergatik existitzen den argi geratuko litzateke, euskaldunak ez bezala, estatuaren jabe direlako.

Horrek auzi ontologikoa konponduko lioke (euskal nazioa ez da existitzen; nazio espainola bai). Kontua da, ordea, hori ere ez duela garbi esaten. Zergatik? Nire ustez badaude

egon hainbat arrazoi nazioen jatorriari buruzko horrelako teoria bat ez onartzeko. Hasteko, kontrako ebidentzia enpirikoa. Teoria horren arabera singapurtarrak euskaldunak baino nazioago lirateke, andorratarrak kurduak baino nazioago, etab. Bestetik, nazio efimeroak ere egongo lirateke, Kretaren modukoak, inoiz nazio izan gabe hamar urtez nazio izan (1898-1908) eta ondoren berriz ere nazio izateari utzi ziotenak. Haiak nahi izan gabe, edo euren buruak sekula nazio gisa pentsatu gabe. Horrelako kasuek erakusten dute inork ez duela nazio izatea horrela ulertzen, eta haren jatorri estatalari buruzko teoriak enpirikoki eutsiezinak direla.

Dena dela, bada beste arrazoi garrantzitsuago bat 'benetako' nazioen jatorriari buruzko teoria hori albo batera uzteko. Izan ere, Artetaren ikuspuntutik, teoria horrekin auzi ontologikoa konponduko litzateke baina auzi normatiboa erabat asaldatzearen ondorioz. Azken batez, aitortzea litzake nazionalismoak estatua beste helbururik ezin duela izan, nazio izan nahi badu behintzat. Estatuak bakarrik sor baditzake nazioak, orduan nazio izan nahi duten etnia guztiek estatua behar dute. Arteta Moulinesen Manifestua baino nazionalistago hitz egiten ariko litzateke, halako teoria bat defendituko balu. Eta ez dut uste hori denik bere xedea. Bestalde, nazioen existentziari garrantzia ematen dien edonork ezingo luke estatuen abolizioa edo gainditzea proposatu, eta hori ere konpromiso handia da politikaren filosofo batentzat.

Jakin gabe jarraitzen dugu, hortaz, ea zergatik euskal nazionalismoak asmatutako nazio hori ez existitzeak inplikatu behar ote lukeen euskal nazioaren in existentzia, espainiarrekin inplikazio hori bera ez badu.

Etniak nazioen aurrekariak

Nazioen ontologiari buruzko eztabaida horretan presente egiten da Moulines eta Artetaren arteko diferentzia. Moulinesentzat etniak errealitate natural-kulturalak dira, ez erabat asmatuak. Jaiotzeko, garatzeko eta hiltzeko barne logika

bati lotuak bizi dira, eta, tartean-tartean (kanpoko erasoen aurrean, sarritan), beren buruarekiko kontzientzia hartu eta etorkizuna ziurtatzeko lanabes teoriko-materialak landu eta programa politiko bat martxan jartzen dute. Horrela jaiotzen da nazioa Moulinesen iritziz. Artetarentzat, ordea, gauzak ez dira horrela. Horrentzat nazionalismoa nazioaren aurretikoa da, eta ez alderantziz (Espainia bezalako nazio politikoen kasuan izan ezik). Nazionalismoak erditzen du nazio etnikoa. Nazionalistek asmatzen dituzte nazio bat jaiotzeko behar diren baldintza materialak zein ideologikoak, dela historia propio bat, arrazazko berezitasunak, balizko 'eskubideen' interpretazioak⁴...

Horregatik, eztabaida honetan arrazoibide gehiago ikusten diot Moulinesen pentsamenduari. Hau da, munduan badaude bizimodua era berezitetan antolatu dituzten taldeak mila, horiek etniak lirakeke. Haien gainean, etniek beren existentzia eta duintasuna kontzienteki babesteko neurriak antolatzen dituztenean nazioak eta nazionalismoak deituriko errealitateak sortzen dira. Artetak une batean onartzen du 'etnia bat nazionalismoaren aurretik egon daitekeela'. Zerbait badago, beraz, nazioaren aitzinetik, psikologia oker bat bakarrik ez dena. Moulinesek egin duen eran, etnia batetik nazio izaterako urratsa esplikatzen ahalegindu beharko luke Artetak. Nola sortzen den etnia baten barnean nazio bilakatzeko asmoa. Izan ere, Artetak ematen duen azalpentxoak, hau da, gutxiengo batzuen interes elitistei esker ematen dela urrats hori, zantar gelditzen da mundu osoan zertuz doan nazioen loratze fenomenoak azaltzeko.

Artetaren jarrera hori, nazionalismoaren aurretik nazio baten inongo arrastorik ez dagoela defendatzea, Artetak eztabaida honetan azaldu duen ikuspuntu politizatuenetako eta ahulenetako bat iruditu zait. Esaterako, «*la historia [...] es producto de la fe nacionalista*» idazten du, nazio bakoitzaren historia nazio horren ikuspegitik kontatzea zoro batzuen asmakeria balitz bezala. Jar diezaigun ispilua berriz ere. Onartzen du Artetak bihar Estatu espainiarra desager-

tzen bada, horrekin batera nazio espainiarra ere desagertuko dela? Ziurrenik ez, nazio espainiarrak jarraitu egingo duela ulertuko du, estatua galdu duten beste hainbat naziook existitzen jarraitu duten modu berean, historia liburuek erakusten dutenez. Espainia horren historia egitea, baina, bere hitzen arabera, 'fede' kontua izango da aurrerantzean, zoro batzuen asmamen gaiztoa. Baietz esan beharrean aurkituko litzateke, baina susmatzen dugu ezetz pentsatzen duela.

Nazionalismoa baldin bada nazioa sortzen duena, ondoren ezin du esan «*gauza bat da nazioa eta bestea nazionalistek asmatzen duten nazioa*». Ildo beretik, hona Artetaren beste baieztapen bat, edonoren esku dagoen ebidentzia empirikoaren aurkakoa: «*Nazionalismoa baino lehenago ez dago proiektu komunik*». Hainbat antropologo, soziologo eta politologo dabil, hain zuzen, horixe ikertzen: etnien, indigenen, gutxiengoen, komunitate berezituena eta, nola ez, nazioen barneko komunitasunak. Ez dute oraindino proiektu komunik aurkitu? Bere baieztapena egia balitz ezusteko galanta zientzialari horientzat guztientzat. Bestalde, bere teoriaren arabera, Espainia ez da nazionalismoan eusten. Hor-taz, ez du proiektu komunik? Baldin badu, nazionalista da? Horrek eramaten gaitu Artetak nazionalismoari buruz pentsatzen duenari buruzko atalera.

Nazionalismoa onuragarria ala kaltegarria da?

Moulines eta Artetaren arteko eztabaidan barrena zazpi nazionalismo mota aipatzen dira: etnikoa, politikoa, konstituzionala, hegemonikoa, internazionalista, moderatua eta zibikoa. Moulinesentzat hegemonikoa (inperialista, bere hitzetan) da ekidin behar dena eta internazionalista, berriz, bultzatu. Bestalde, nazionalismo oro da, Moulinesentzat, etnikoa eta politikoa. Artetak, nazionalismo etnikoa arbuia-tzen du batez ere, kasu gehienetan estatu bat lortu ez duen nazionalismoa. Nazionalismo politikoa demokrazia aldera lerrotuago ikusten du Artetak eta hor sartzen du nazionalis-

mo zibikoa, bere hitzetan patriotismo konstituzional baten atarikoak izan daitekeena. Moulinesek salatzen duen hegemonismoa Artetak nazionalismo etnikoen jokabideetan kokatzen du, baina ez dauka oztoporik nazionalismo espainiarraren hegemonikoa dela onartzeko (Espainiako lurralde guztietan eta jendeen oniritziarekin hegemonia lortu duelako, bere iritziz). Artetari Moulinesen nazionalismo internazionalista ameskeria iruditzen zaio, baina onartzen du Euskal Herrian nazionalismo moderatu bat badagoela. Azkenik, Artetarentzat nazionalismo etnikoaren benetako etsaia hiritartasun printzipioa da.

Bi ahultasun aurkitzen dizkiot Artetaren planteamenduari nazionalismoari buruz ari denean. Batetik, ohartzen da nazionalismo era guztiak orokorrean errefusatzeko arriskugarri izan daitekeela (besteak beste, nola babestu bestela nazio espainiarraren eta horrek dakarren nazionalismoa?), eta ñabardurak sartzen hasten da, nazionalismo politiko-konstituzional-zibikoa hola-hala berreskuratuz. Baina, bereizketa horietan oinarrituz zaila egingo zaio Artetari nazionalismo etnikoa erasotzea, nazionalista horiek erantzungo baitiote beren nazionalismoa, justu, konstituzionala dela, konstituzio demokratiko propio baten aldeko ahaleginetan saiatzen ari direla. Alferreko ahalegina egingo du Artetak, berriro, nazionalismo konstituzional hori estatuarekin parekatuz eta hiritartasuna eta demokrazia (errepublika) estatu izaera lortu duten nazioentzat bakarrik errebendikatuz. Alferrik ibiliko da ‘patriota bai, nazionalista ez’ esamoldea defendatuz. Edozein nazionalistak erantzungo dio berak ere hiritar gisa nazio horretako gainontzeko hiritar guztiarekin batera berdintasunean bizi nahi duela, eskubide eta betebeharrak berdina izateko prest dagoela eta demokraziaren arauak indarrean jarri nahi dituela bere nazioan. Artetari atsegin zaion ‘zetzuzko aberri maitasun’ horixe dela bere jomuga. Artetak ipintzen dituen baldintzak (demokrazia, konstituzioa, zetzuzkotatasuna...) euskal nazionalistek onartzen diotenean, zer gertatzen zaio jarrera demokratikoaren nagusi bezala azaldu nahi

izan duenari? Eskutatik desagertzen zaizkiola argumentu gehienak. Horixe da Artetari gertatzen zaiona. Bera bezain demokrata, hiritar eta zentzuzko direla erantzuten diotela euskal nazionalistek. Artetaren ‘demokrazia’ kontzeptua subjektu guztien berdintasun politikoa oinarritzen bada, mila-ka nazionalista aurkituko dituela ideia hori defendatzeko prest. Non dago, orduan, eztabaida? Hor ez, behintzat.

Beste nonbaiten bilatu beharko du Artetak eztabaidaren muina. Adibidez, beste honetan: zergatik ote dauka erabaki ahalmen handiagoa, Hego Euskal Herriaren estatus politikoari dagokionez, Murtziako lagun batek zuberotar batek baino? Badakit Artetarentzat abiapuntu zaila, ia onartu ezinena, dela aurreko hori, berak murtziarra etxekotzat (estatu berekoa eta nazio berekoa) eta zuberotarra auzokotzat (beste estatu batekoa eta beste nazio batekoa) hartzen dituelako. Baina hori bera ere nazionalismo era bat besterik ez da.

Artetak ‘euskaldun demokrata’ gisa aurkezten du bere burua. Milaka euskaldun abertzalek erantzungo diote horixe direla beraiek ere. Baina ‘euskaldun’ eta ‘demokrata’ kontzeptuak modu naturalagoan ulertzen dituztela. Izan ere, arraroa da euskaldun batek murtziarra zuberotarra baino nazionalago hartzea. Arraroa denez, Euskal Herriari erabakimen esparrua ukatzen dion demokrata izatea. Baina horrelakoetan agerian gelditzen dena beste gauza bat da, alegia, termino zehatz batzuk eta horien esanahi moldatua inposatzeko alde bakoitzak daukan ahalmen desberdina: *terrorista*, *xenofoboa*, *haluzinatua*, *baztertzailea*... batetik, eta *demokrata*, *konstituzionalista*, *razionala*, *zentzuzkoa*... bestetik. Artetaren indarra handia dela ezin ukatu, estatu baten babesa duelako. Ez derrigor, beraz, halako bereizketa batek inor edo ezer deskribatzen duelako. Eguneroko esamolde arrunta bihurtu da urte hauetan Estatuko komunikabideetatik sistematikoki zabaldu den mezua: «*nosotros los demócratas, ellos los terroristas...*», euri lasaiaren antzera tantaka-tantaka batez ere espainol askoren kontzientzian bere bidea egin duena. Errealitatea deskribatu baino errealitatea tinda-

tzen duten esamolde horiek erabiltzen ditu Artetak bere argudioen oinarrian.

Beste hau ere esan ahal zaio Artetari. Euskal abertzaletasunaren oinarrian omen dauden, edo berak aurkitzen dituen, «*decimonónicas medidas craneométricas y peculiaridades sanguíneas*» gisako ideiak oraindik salatzen jarduteak, erlojua gelditu zaion pertsona baten ulertezintasunak uzten ditu agerian. Hamarkadak dira euskal abertzaleek planteamendu horiek gainditu zituztela eta gaur eskatzen dutena beren nazioaren errekonozimendua dela (sahararrek, palestinarrek, katalanek eta dozenaka herri txikik bezala). Horien artean, jakina, onirizten dituzten elementu kultural propioak garatzeko bermea, batez ere hizkuntza. Euskal abertzaletasunaren zati bizienak aspaldi egin zituen bakeak Europako tradizio liberal-errepublikar-marxistekin, pentsamendu horien elementu demokratikoenak barneratuz.

Begiko ditu, bestalde, Zygmunt Bauman soziologoaren iritzia, batez ere horrek zuzentasunean oinarritutako errepublika mundial baten izenean lokalismoak eta identitate txikiagoak elkarren aurkari gisako hartzen omen dituenean. Baumanentzat norberaren denbora-muga eta herio-larritasuna gainditzeko tresna bihurtzen da 'nazioa' (eta aldi berean 'familia'), pertsona bakoitzaren heriotza sentimendu astunetik harago irauten duen errealitatea. Euskal Herriak, baina, oso alderantziz bizi izan du soluzio historiko-kultural hori. Etorkizun iraunkor eta oparo baten gisa izan ordez, hiltzera kondenaturik zegoen ama baten antzera bizi izan dugu gure nazioaren egoera euskaldunok. Baumanen analisia espainolen nazioaren neurrira egina dago: ni hilko naiz, baina nire nazioak beti iraungo du (*eguzkia jartzen ez den hartaraino*). Ipin ditzagun parean espainolen kultur erroetan luze mantendu den ikuspegi handiputz hori eta hemengo poetak idatziz zuena: «gure herriak ez dauka kondairarik, pobrea da, ez dauka pirata koskor bat... langile sufritu batzuk, muga zentzugabe asko...». Oso desberdina izan da, eta da, espainolek bere nazioari buruz duten pertzepzioa eta euskaldunok gure

aberriari buruz daukaguna. Hastapeneko ezberdintasun horrek asko zailtzen du, ziur aski, barne gatazka politikoei soluzioa eskaintzeko Espainiaren aukera. Asko zailtzen duenez espainiar nazionalismoari ohitutako teoriko ez-euskaradun batek euskal abertzaletasuna errotik ulertzea.

Artetaren nazionalismoa

Moulines-Artetaren arteko debate luzeak kontraesanak agerian uzteko aukera ere ematen du. Hona hemen Artetaren kontraesan bat, bere hiru ideia hauek elkarren segidan irakurtzetik ateratzen dena:

1. *«Ni nazionalismo guztien aurka nago».*
2. *«Nazionalismoak inklusio eta bazterketaren bidez identifikatzen ditu nazio baten elementuak eta horrela definitzen du nazioa».*
3. *«Identitate espainol bat badago, bere hizkuntza, literatur tradizio, memoria historiko eta beste ezaugarri batzuekin [...] jatorrizko nazioak integratuz joan da taxutuz Espainia [...] azkenean bateratua gelditu da bai demografikoki, bai hizkuntzan eta baita politikoki ere, eta, beraz, espainiar nazioaz hitz egin daiteke».*

Bera nazionalismo guztien aurka dago (1), baina identitate nazional espainol bat errekonozitzen du (3). Nazionalismoak nazioa sortzeko moduari buruzko Artetaren deskripzioari kasu eginez gero (2), identitate espainola nazionalismo espainolak sortua da, bere inklusio eta bazterketa partikularren bidez (hizkuntza hau bai, beste hori ez; literatura hau bai, beste horiek ez; memoria historiko hau bai, beste hori ez...) (3). Nazionalista da, beraz, Arteta (ez 1).

Alegia, 3an egiten duen deskripzioa 2aren kasu partikular bat baldin bada, ezin du nazionalismo guztien aurka egon, berak defenditzen duen identitate espainola nazionalismo espainol batek sortua izango litzatekeelako.

Demagun, ordea, Artetak ez duela 3a ikusten 2aren kasu partikular bat bezala. Demagun, alegia, identitate espainola

ez duela nazionalismo espainolak sortu. Hori harrigarria litzateke baldin eta pentsatzen badugu, berak pentsatzen duen bezala: «*el nacionalismo antecede a la nación y al estado nacional, hasta el punto de construir a una y al otro [...] lo primero es el nacionalismo*». Izan ere, nazioak nazionalismoak sortzen baditu, nola sor liteke espainiar nazioa espainiar nazionalismoa azalpenean sartu gabe? Eta, bestalde, nazionalismoek nazioak sortzeko bazterketa erabiltzen badute, nola da posible espainiar nazioa bazterketarik gabe sortu izana, *'jatorrizko nazioak integratuz'* bakarrik? Argi dago Artetak espainiar nazioa eta bere jatorria gainontzeko nazioen ezberdin ikusten duela. Munduko nazioak nazionalismoak sortu ditu: Espainia ez. Munduko nazio guztiak baztertzailerak dira: Espainia ez... Edonoren begitan hori da nazionalista izatea, nazionalismoaz itsu samartutakoa gainera, norberaren nazio kuttuna idealizatzen duena. Berak, kontraesan nabari batean, bere nazionalismoa ukatzen jarraitzen du, ordea, burugogor.

Artetak pentsatzen badu nazio espainola nazionalismo espainolak sortu duela, ezin du esan nazionalismo ororen kontra dagoenik. Alderantziz, nazio espainola nazionalismo espainolik gabe sortu dela pentsatzen badu, nazionalista itsu batek asma zezakeen ipuina asmatu beharrean aurkitzen da, eta horrek ere agerian utziko luke horrelako nazionalista batek ezin duela nazionalismo guztien aurka egon. Bietara kontraesana.

Hona hemen beste kontraesan bat: «*Acepto que pueda hablarse de 'nación española'*», «*suspendo mi juicio sobre la realidad de las naciones*». Bi esaldi kontrajarri horiek Artetarenak dira.

Errazago ulertuko litzateke Artetak onartuko balu: ni nazionalista edo abertzale espainiarra naiz, nazio espainiarraren nortasun adierazle gehienekin bat nator... eta horiekin identifikatzen naiz. Baina Artetak hori onartuz gero, nola egurtuko du euskal abertzaletasuna? Sentitzen duena moztortzeko bidea hartzen du orduan. Errepublikar joera, esta-

tua, demokrazia, hiritartasuna, konstituzioa.... Esnegain erretorikoaren azpiko pastela, ordea, berehala gelditzen da agerian. Neure tankerako nazionalista da Arteta; nazio desberdin bateko nazionalista izatea, hori da aldea. Bat gutxienez, gehiago ere badirelako. Esaterako, eta larriena, bere nazioa aurrera ateratzeko, nirea ukatzen saiatzea. Berak nazionalismo etnikoari egozten dion zapalkuntza defendatzen ari da Arteta, berori nazionalismo politikoen ezaugarria izan daitekeela agerian jarriz. Berea denez nazio bakarra, Espainia, gainontzeko nazio guztiak uka ditzakeela uste du.

Nazionalismo hegemonikoa

Arteta ez da bakarrik nazionalista, hegemonista espainola ere badela argudiatzen saiatuko naiz orain. Honelakoak idazten ditu Artetak, hegemonia identitario, linguistikoa eta kulturala Espainiaren ezaugarri naturala bailitzan: «*la identidad española es hoy común o, como mínimo, predominante en todo el territorio español*», «*el pensamiento de pertenencia a España es mayoritario en todo el territorio, el castellano es la lengua más hablada en todos los sitios*». Espainiar nazionalista hegemonista batek egingo lukeen egoera idealaren errepresentazioa dirudite esaldi horiek. Ez da horrela norbaitek nahi izan duelako, hala delako baizik. Ez dago historia bat horren atzean, logika bat baizik. Ametsa egia bihurtzea eta haiek, ondoren, naturalizat ematea, ordea, espainiarrek bakarrik egin dezakete. Besteak beste, euskal nazionalisten ametsak ezaren erreinura eramán dituelako («*ese no lugar que unos pocos han soñado*»). Zilegi da Espainian espainiar nortasuna eta espainiar hizkuntza nagusi izatea. Ameskeria da, ordea, eta arriskutsua gainera, Euskal Herrian euskal nortasuna eta euskara nagusi nahi izatea. Hortaz, hegemonismo espainiar naturalari eustea da irtenbide politiko zilegi bakarra. Horra bada, ez-nazionalismoaren izenean hegemonismo espainiarraren justifikazioa. Zer ez ote luke justifikatuko nazionalista balitz! Erruki aingeruak.

Normala denez, beharbada oraindik norbait zalantzakor dago Arteta nazionalista den edo, are gutxiago, hegemonista. Arrazoi gutxi eman ditugula Artetak bere buruaz egiten duen deskribapena deskalifikatzeko. Azter ditzagun beraz nazioen ontologiari buruzko ondorengo esaldiak: *nazioak agian existitzen dira, baina ezer zentzuzkorik ezin da esan haietaz... galdera horrek gainditu egiten nau... ez dakit nik horretaz... izatekotan ere menturazkoak dira...* Ez dirudite Espainia nazioa dela hain segur esaten duen norbaiten esaldiak. Orduan, galdetu beharko genuke: zergatik ez du Artetak estaturik gabeko nazioen existentzia esplizituki onartzen? Zein da jarrera horretan eragiten dion errezelo nagusia? Bere nazionalismo hegemonikoa, zer besterik.

Alegia, berak kontzienteki erabiltzen duen iluntasun ontologikoak, argi esan gabe euskal nazioa existitzen ote den, horrek erakusten du hobekien zein den bere motibazio politikoa, nazionalista espainiarra izatetik eratoritzen dena. Artetak badaki estaturik gabeko nazioen egitasuna onartuz gero, segidan datozen galderak nazio horien eskubideei buruzkoak direla. Eta badaki, ondo jakin ere, bere nazionalismo espainiarraren ikuspegitik begiratuta euskal nazioak ezin duela Espainiatik irteteko aukerarik eduki. Euskal hiritar batek eduki ezin duen bezala bere nortasun politikoa aukeratzeko, nazioaren garapena ziurtatzeko, hizkuntzaren defentsarako, kultur ondare propioaren aldeko bermeak antolatzeke... eskubiderik. Eskubide horiek guztiak aitortzea (ematea?) saihestu nahian dabil Arteta, estaturik ez duen naziorik baden galdera erantzutea kontzienteki saihesten duenean. Hegemonismoari lekua egiten ari zaio, nazioen ontologia ebatzi ezinekkoa dela dioenean (Espainiaren salbuespena ere norabide berean ulertu behar da).

Euskal Herria nazio gisa aitortuz gero, subjektu politiko berri baten errekonozimendua letorke aitortza horretatik, eta horrek subjektu berri horren balizko eskubide politikoei buruzko hausnarketa eskatzen du (autodeterminazioaz, lurraldetasunaz, burujabetasunaz...), eta, baita ere, subjektu

berri horren barnean dagoen gehiengo-gutxiengoaren erlazioei buruzko hausnarketak egitea, erabaki politikoen mapa berria zehaztea... Espazio politiko-geografiko batean gehiengo osatzen duen iritzi moldea beste batean gutxiengo nola bihurtzen den ikusteak beldur apur bat ere ematen dio, agian, Arteta demokratari⁵. Ur horietan sartu baino nahia-go du Artetak lanbropen utzi gai ontologikoa. Komenientzia hutsez, jakina, eta unibertsitateko irakasle bati eskatu behar zaion gutxiengo zintzotasun akademikoaren galaran, esan beharrik ere ez dagoenez.

Azken batean, arazo guztiaren gakoa, agian, beste nonbait egon daiteke: nola sortu zen Espainia deritzon izaki politiko hori eta zer egin behar den, gaur egun, okerreko norabide politiko horren ondorioei razionaltasun apur bat emateko. 'Los' jartzen duen lekuan 'esos' ipini eta Artetaren hitzak niretzat hartuko ditut: «*Lo que me parece por lo general antipático, perjudicial y una desgracia para la Humanidad son esos nacionalismos*». Artetarenaren moduko nazionalismo hegemonistak, alegia, euren burua ezkutatzuz (Artetak egiten duen bezala) edo ezkutatu gabe, praktikan biek berdin, inguruko nazioen ukatze politika erasokorrak proposatzen dituztenak.

Arteta demokrata?

Demokrata omen da Arteta, baina euskal auziaren irtenbide demokratikoa debekatzen duena. Bereziak dira, benetan, demokraziak Espainian hartu ohi dituen esanahiak, eta Artetarenak ezin zuen gutxiago izan. Bidenabar, gatazkak gainditzeko gehiengoarena baino formula demokratiko hobea badu, guztiok eskertuko genioke hura aurkeztea. Guztiok jakin nahi baitugu, euskal auziari dagokionez, zergatik legokeen %49 demokratikoki justifikatuagoa %51 baino (%51 atera duena independentziaren aldekoa bada, noski, bada-kigulako demokrazia ere asimetrikoki ulertzen dutela gaztelauetik). Izan ere, bera bezalako demokrata batek nola izan ditzake arazoak Moulinesen ideia hauekin?

- «*La tesis que defiende el ‘Valor Intrínseco de la Pluralidad del Ser’ (Moulinesen oinarritzko ideia) es estética y éticamente indefendible*», dio Artetak. Eta hori dio, Moulinesek aparteko kasu berezi eta muturrekoetan izakiak ezabatzea onartzen duela jakin arren. Aniztasuna arazo zaio Artetari.

- «*Políticamente temeraria*» iruditzen zaio Moulinesen esaldi hau: «*es bueno un programa político que fomente la preservación y el desarrollo de las múltiples naciones que alberga el planeta*». Demokrata batentzat oinarritzkoa beharko luke izan esaldi horren mamiak.

- «*Muy aventurado*» irizten dio «*las naciones existen*» esatea. Ikusi dugunez, Espainia salbuespena da.

- Delitua da Artetarentzat Euskal Herriaren independentzia aldarrikatzea. Horraino iristen da Artetaren pazientzia demokratikoa.

- Gizakien arteko desberdintasunak azpimarratzea susmagarria da Artetarentzat. Berdintasunaren edo justiziaren aldekoa dirudien jarrera horretan agerian gelditzen da Artetak oraindik ulertu ez duen «ez-menperatu»-aren eta askatasunaren ildo politiko errepublikarra. Desberdin izateko eta menderatua izan gabe bizitzeko gizakiok dugun funtsezko eskubidea. Europako Batasunetik ikasleentzat bidaltzen diren mezuak ere badirudi norabide beretik doazela: «[...] gizateria osatzen eta aldi berean desberdintzen dituzten elementuak aurkitu ditzatela, elementu horien aberastasuna eta aniztasuna baloratuz, munduko edozein kulturatan bere giza ondare propioa islatzen ikasiz».

- «*Las lenguas minoritarias son en efecto de hecho muy minoritarias [...] el español es con mucho la lengua más conocida y usada entre las mismas ‘naciones’ que no serían españolas*». Demagun, orain, jesuiten *La Civiltà Cattolica* aldizkarian idatzitakoa egia dela: «el Estado español ha recurrido a lo largo de los siglos a medios sistemáticos y refinados para suprimir las características peculiares de los Países Vascos» (*El Mundo*, 2005-08-04). Egoera horren aurrean, demokrata batek justizia aldarrikatu beharko luke, ezta? Ba, Arteta-

ren ustez, ez. Demokrata baten eginkizuna egoera hori dagoen-dagoenean onartzea da. Agian distantzia geografikoa da auzia nahasten ari dena. Demokrata batek justizia Irakeko Kurdistanentzako eskatzen du, eta ez Espainiako euskal lurrentzako. Baina bereizketa hori nork egiten du 'demokrata' *espainiar* batek ez bada... Hori guztia albo batera utziz ere, Artetak ez ote dauka ezer esateko homogeneizatze linguistikoak lortzeko estatuak leku guztietan jokatu duen paper erabakigarriari buruz? Arteta, isiltasun horrekin, estatu bat lortze alderako konbita luzatzen ari zaigu, apika?

Artetak terrorismoaren konplizeen eta konplizitateen soka luzea planteatzen du (Lizarra-Garazi akordioa, Ibarretxe plana, Alderdien Legeari errekurtsioa, pentsamendu politiko bat ez-legalizatzearen aurkako jarrera, Batasunari Legebiltzarrean eman zitzaion babesa...). Terroristen konplizea, konplizearen konplizea... ekintzen konplizea, omisiozko konplizea, helburuetan konplizea... Artetaren ezpata demokratikoak ez du azkenik. Agintearen ikuspuntutik hitz egitea gustatzen zaio Artetari, ezarrita dagoen estatuaren agintetik hain zuzen, eta hori ez da ona izaten mezu demokratiko bat eraikitzeko orduan, estatuaren morroi ideologikoa bihurtzeko arrisku gordinetara izaten delako holakoetan. Gainera, estatuarekin bat lerratuz, «indar errepresibo-demokratiko» guztia erabiltzeko prest dago Arteta, nazionalisten balizko demasa guztiak mozteko. Gehiago oraindik, etniak eta nazioak mehatxu bezala tratatu behar direlako doktrina ezarri nahiko luke. Desberdintasun kulturalak adieraztea bera susmagarri egiten baitzaio. Ez dauka itxura akademiko handirik jarrera horiei 'demokratiko' deitura ematea eta estatu baten aurka bere nazioaren eskubideen alde dabilenari 'terrorista'.

Gainera, horiek guztiak iritzi eztabaidagarriak izanik, kontu gehiagor jokatzeko eskatuko lioke bere «demokrata» izate horrek, zeren, une honetan, Estatu espainiar nazionalista-hegemonikoaren indar ideologiko zein material guztia alde baitauka, horrek dakartzan ondorioekin. Ez luke ahantzi

behar historian zehar estatu «demokratikoe» burutu dituzten ekintza ez-demokratikoen zerranda luzea. Eta Espainia, ranking horretan, aurre samarrean ibili izan dela betidanik. Bereziki barneko ‘separatismoak’ egurtzerakoan. Ez luke hori guztia ahaztu behar Artetak bere diskurtsoaren sendotasun demokratikoa azpimarratzen saiatzen denean.

Laburbilduz

Inkestek diotenez, euskaldunok jada irabazi dugu gure etorkizuna era askean antolatzeko eskubidearen aldarria (%88,6 - EITB, 2006). Estatu bat osatzeko kemena zerbait mantsoago datorrela dirudi (%44,9 - EITB, 2006). Hor aurkitu beharko lukete demokrata espainolek behar duten *tempus*-a sezesio biderei aukera demokratiko bat eskaintzeko. Irtenbide demokratikoa gustuko ez dutenek, berriz, jarraitu beharko dute euskal nazionalismoa gaiztotxartzeko teoriak eraikitzen.

Artetak horrela eraikitzen du euskal nazionalismoari buruzko bere ‘teoria’ filosofikoa, hura Euskal Herriko errealtate soziologikoari kontrajarriz: nazionalismoak sortzen du nazioa, nazioa nazionalismoaren atzetik dator, ez aurretik. Elite manipulatzailerik batzuen kontua da nazioa. Euskal nazioa, zer esanik ez. Horrela, gatazka politikoaren moralizazio eta psikologizazio harrigarri bat proposatu beharrean aurkitzen da, «*perversión de sentimientos morales de muchas de sus gentes*» deskalkifikazioan eroriz. Noiz onartu behar du Artetak berak defendatzen dituen balio moral demokratiko antzekoetatik —justizia, askatasuna, berdintasuna— abiatuta defendatzen ditugula euskaldun abertzaleok gure proposamen politikoak? Etikazko balio bertsuetan oinarrituz soluzio desberdinak aukeratzeko eskubidea dela jokoan dagoena eta ez posizio moralak, gaiztotasunak, maltzurkeriak, terrorismoak eta perbertsioak? Oreaka psikologiko edo balio moraletik harago, identitate esentzialistetatik ezin urrunago, bi nortasun politikoren arteko konfrontazioa dela gurea? Eta biak direla berdin zilegi?

Artetak proposatzen duen hegemonismoa, berriz, ez da zilegi. Espainia bat eta bakarra dela dioen jarrera, batetik, eta Espainia, Galizia, Katalunia eta Euskal Herria lau nazioen eskubideak aldarrikatzen dituen, bestetik, bi horien artean lehena ez da zilegi, nazionalismo ukatzailea delako, errealitatean aurkitzen den aniztasun nazionalaren aurkakoa dena. Bere nazioari dagokionez, Artetak ez dauka zalantzarik hura existitzen denik esateko eta modu sendoan definitutako espezie kultural-politiko-sozial bat dela ziurtatzeko. Guk ere horrekin ez dugu arazorik. Arazoa hemen dator, berriz ere: berea bai baina besteena zergatik ez? Artetak bere naziotasuna finkatu nahian Euskal Herriari, Kataluniari eta Galiziarri nazio izaera ukatzen die, hirurak espainol nazio-estatuaren zati autonomiko bihurtuz, «*comunidades españolas, regiones*» bere esamoldetan. Nazionalismo baztertzailea baldin bada moralki okerra dena, nazionalismo hegemonista —berea— da baztertzaileetan baztertzaileena. Arteta bere buruaz moralki okerra dela esaten ari zaigu?

Azterketa luze honen ondorioz, pentsatzen dut Arteta espainiar nazionalista hegemonista dela (bere emozio nazionalak besteoi era berdinean sentitzera behartzen gaituena) eta, ondorioz, puntu horretan bederen, demokraziaren aurkako jarrera defendatzen duela. Bukatzeko, euskal nazionalismoa deskribatzeko erabiltzen duen definizio bera aplikatuko diot Artetaren nazionalismoari: «*su nacionalismo es una simpleza teórica* (berak eskaintzen dituen argudio gehienak kaleko edozein pertsona kezkatuk erantzuteko modukoak direlako), *de supuestos inmorales* (urte askotako zapalketari eusteko beharrezkoak direlako) *y con efectos inciviles* (torturak, alderdi ez-legalizatuak, egoitza politikoen ixteak, jazarpen polizialak, egunkari eta irratiaren debekatzeak, terrorismoaren aitzakiapeko kriminalizazio arbitrarioak, gutxiengoaren babesgabetasun juridiko zein politikoa...). Jarrera horiek guztiak gogoan, zaila egiten zait niri Artetaren demokraziarako jarrera baieztatzea. Artetaren nazionalismoari buruz, berriz, ez zait zalantzarik gelditu: Arteta naziona-

lista espainiarra da, politikoki errepresiozko programa hegemonista bat bultzatzen duena.¶

-
1. Eztabaida haren emaitzak *Isegoría. Revista de Filosofía Moral y Política* aldizkarian aurki daitezke 24, 26 eta 28. zenbakietan. Letra etzanez dauden esaldiak (beste erreferentziarik ezean) *Isegoría*-ko zenbaki horietatik jasoak dira.
  2. Estatu espainiarraren zuzenbidetik, alegia, bata eta bestea berdintzen ez dituztenentzat Artetak esan nahi duena argi gera dadin.
  3. «*El contranacionalista no es alguien que niega la realidad de las naciones, sino su carácter positivo o siquiera inocuo*» (Moulines).
  4. Artetaren planteamendu horrek gogoratzen du Marxek *Filosofiaren miseria* liburuan idatzi zuen hura: «En la lucha, de la cual hemos señalado algunas fases, esta masa se reúne, *constituyéndose en clase para sí misma*». Kasu horretan ere esango ote du Artetak marxismoak sortzen duela langile klasea?
  5. Beldur horiek ohikoak izan dira historikoki ezkerreko alderdietan, autodeterminazioa bai, baina... Paternalismo kutsu horren adibide garbi bat irakur daiteke Bukharin-ek 1919an idatzi eta sobietarrentzat doktrina bihurtu zen hitz haietan: «Aunque los comunistas como principio general, se oponen a la separación de una nación de otra, pueden apoyar separaciones de carácter temporal. Actuarán como lo hace una madre cuando deja que su hijo se quemé los dedos una vez para que en adelante tenga miedo del fuego».